

části kališníků, kteří odvozovali přijímání podoboji z Bible a Kristova přikázání. Takoví lidé mohli jen stěží chápat klíčovou dohodu v kompakťtech jako propůjčení kalicha církvi/koncilem a spíše tíhli k výkladu, že jde o pouhý souhlas institucionální církve s věčně platným zákonem. Třech ploch souvisejících s kompakťtaty bychom mohli jistě jmenovat více, ovšem právě rozpor koncese versus schválení v knize citelně chybí, neboť se týká samotné podstaty kompakťtát.

Na závěr uvádím ještě dva drobné nedostatky. Seznam literatury je sice dle očekávání obsáhlý a různorodý, měla by zde však být uvedena studie *Georg von Poděbrad und die Kompaktaten* od Rudolfa Říčana (*Communio viatorum* 8, 1965, s. 43–52, 161–172) a také stať *Václav Koranda mladší a kompakťtata* od Jindřicha Marka (in: *Kalich jako symbol v prvním století utrakvismu*, Praha 2016, s. 153–166). U právě zmíněného Korandy ještě zůstaňme. Nedopatřením se stalo, že je tento utrakvistický administrátor ve Šmahelově publikaci označen dvakrát jako „starší“ („Wenzel Koranda der Ältere“; s. 161, pozn. 83, a s. 224).

Není pochyb, že německé vydání monografie o kompakťtech bylo více než správným krokem, který problematiku fundovaně zpřístupnil řadě zahraničních zájemců a navíc přinesl obsáhlou edici, jejíž kvality plně docení generace současných i budoucích medievistů.

ADAM PÁLKA

Bertrandon de la Broquière, Zámořská cesta. Burgundský zvěď 15. století v muslimských zemích, edd. Jaroslav SVÁTEK a kol., Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2016 (= Středověk)

208 s. + 8 nečíslovaných stran obrazových příloh, ISBN 978-80-7422-464-5

Čtivý a přitom dostatečně věrný překlad spolu se třemi doprovodnými studii zprostředkovává českému čtenáři poznání *Zámořské cesty* Bertranda de la Broquière, vrchního kráječe dvora burgundských vévodů. Jeho spis po podobném zpřístupnění volal tím spíše, že jde o nesmírně zajímavý text, představující pro každého, kdo se pokusí o jeho interpretaci, tvrdý oříšek. Publikace *Zámořská cesta* přináší tři různé pohledy, zvolené jako úvod do další práce s textem, v ideálním rozvržení. Jaroslav Svátek podává klasické

historické zpracování životních osudů autora i textu, s přesvědčivým pokusem datovat jeho vznik, Julien Loiseau krátce a přehledně popisuje dobovou situaci na Blízkém východě a území dnešního Turecka, kde se svářely kulturně rozmanité světy „starého“ a „nového Orientu“, a Martin Nejedlý sleduje Bertrandonův text očima literárního historika.

Úkol posledně jmenovaného, kvůli charakteru díla nesmírně obtížný, přináší díky erudici autora množství zajímavých postřehů. Jak vysvětlit, že se text skládá z několika zdánlivě nesourodých částí? Stručný popis cesty do Svaté země střídá vylíčení poměrů v různých částech mladé osmanské říše s neobyčejným citem pro detail, promísené nejrůznějšími dobrodružnými příběhy prožitými autorem na dlouhé cestě a zpracovanými jako v nějakém rytířském románu... Jak uchopit množství ryze osobních postřehů a jak vlastně rozumět Bertrandonovu úkolu, který si vyžádal unikátní snahu splynout s muslimským kulturním prostředím, nákup domorodých šatů i studium hovorové turečtiny? Jak je možné, že pokud šlo o špiónážní cestu, zpracoval Bertrandon konečnou verzi svého textu nejméně šest až jedenáct let po svém návratu k burgundskému dvoru (pokud je správná Svátkova interpretace)? Jaký je textový původ Bertrandonových praktických pojednání o síle a slabínách tureckého vojska, majících již vpravdě špiónážní charakter?

Již z uvedených otázek je patrné, že vydání Bertrandonova textu by mohlo být bez problémů doprovázeno celým sborníkem nebo obsáhlou monografií. Myslím, že podobně jako dobové portulánové mapy ukazuje *Zámořská cesta* zárodek nesmírně důležitého kulturního přelomu. Snad právě proto je její literární forma neučesaná, jak to u průkopnických a myšlenkových nových děl bývá. V jejím stylu můžeme spatřovat předvečer období velkých zaoceánských plaveb a objevování Nového světa. Analyzovat a popsat vnější svět je prvním krokem k jeho podmanění a ovládnutí. V Bertrandonově případě analýzu provází snaha o pochopení, což svědčí o jeho výjimečné osobnosti a snad i vysvětluje, proč se venkovan z podhůří Pyrenejí stal úspěšným členem progresivního burgundského dvora.

Pro odvážnější historiky z českého prostředí nabízí kniha zajímavé pole pro srovnávání. Burgundské vévodství, podobně jako například země Aragonské koruny, bylo na konci 14. století více-národnostním státem skládajícím se z několika menších zemí a majícím značný mezinárodní politický i kulturní vliv. V průběhu pozdního středověku a raného novověku se osudy burgundského

území, a to zejména Flander, kde v Gentu v době vzniku *Zámořské cesty* sídlil vévoda Filip Dobrý, s českými zeměmi po kulturní i ekonomické stránce značně rozešly. Z mnoha faktorů byl jistě jedním z nejdůležitějších odlišný podíl na fenoménu zámořských plaveb. A taďy zdaleka nejde pouze o obchod, stavbu lodí a mořeplavce, ale zejména o postupnou proměnu kultury a myšlení celé společnosti v souvislosti s novou životní zkušeností. Možná, že Bertrandonova *Zámořská cesta* byla její předzvěstí.

TOMÁŠ KLIMEK

Michal DRAGON, *Středověké rukopisy v českých zemích. Handbušek kodikologa*, Scriptorium, Praha 2018

189 s., ISBN 978-80-88013-75-4

Rukopisná studia zaměřená na středověk zaznamenávají v poslední době nejen ve světě, ale i v Česku nebyvalý rozvoj. K němu přispívá rovněž postupující digitalizace starých památek, jež velmi usnadňuje srovnávací studium, i nasazení metod a nástrojů digital humanities. Proto je možné jediné uvítat kompendium zaměřené na bohemikální materiál, které připravil Michal Dragoun, tvůrce řady popisů rukopisů publikovaných jak v tištěných katalozích, tak i anonymně v databázi Manuscriptorium, nadto autor četných analytických studií a kapitol v knihách věnovaných českým středověkým knihovnám či jednotlivým rukopisům.

Kodikologie, pomocná věda historická zabývající se rukopisy, je poměrně mladou disciplínou, výrazněji se začala rozvíjet až po druhé světové válce. Zahrnuje jak teoretické aspekty bádání, které patří k obecně definovanému výzkumu dějin médií, tak praktické otázky spojené s užíváním rukopisné knihy středověkými lidmi. Právě vydaný „handbušek“ nijak nezastírá své praktické zaměření. V úvodu Dragoun konstatuje, že posláním knihy je vymezit, jak a co v dochovaných bohemikálních rukopisech sledovat a popisovat (s. 8). Tomuto účelu výtečně odpovídá vhodná a nápaditá grafická úprava knihy a názornost, s níž jsou jednotlivé aspekty rukopisných knih představeny. Jejich výběr navíc dokládá autorovu výbornou znalost rukopisného materiálu dochovaného v pražských knihovnách (zveřejněné ukázky pocházejí z Knihovny Národního muzea a Národní knihovny ČR). Týká se to například reprodukcí vlastnických záznamů, ukázek využití

jihoevropského pergamentu, fotografií folií, na kterých jsou viditelné filigrány, apod.

Co v knize – vzhledem k autorově intenci vyjádřené v úvodu zcela záměrně – chybí, je poučení o současném kodikologickém diskurzu, ať už jde o mediálněteoretické aspekty výzkumu, důraz na materialitu kodexu, pokusy o užívání metod mediální archeologie či nahlížení na výrobu středověkých kodexů z hlediska ekologie. Není zohledněn ani celostní pohled na středověkou rukopisnou knihu, který zkoumá zároveň rukopisy a inkunábule. Příručka celkově klade důraz spíše na recepci než na produkci knih, byť druhý zmíněný aspekt je samozřejmě také přítomný.

Publikace nejprve shrnuje dějiny českých knihoven ve středověku, přičemž nepomíjí ani otázky dochování rukopisů, a dále se věnuje především popisu kodexů. Jednotlivé kapitoly obsahují odkazy na základní díla světového i českého bádání k příslušným tématům. Jako první je představen fyzický popis rukopisů, a to včetně praktických otázek spojených s určováním filigránů (vodoznaků) či s popisem skladby (složek) manuskriptu. Dále je pozornost věnována vlastnickým záznamům a historii jednotlivých rukopisů (proč tento oddíl nebyl zařazen spíše na konec knihy?) a nakonec obsahovému (textovému) popisu, a to včetně otázek transkripce a transliterace, které jsou pro mnoha badatelů podobně zásadní jako pro jiné správná terminologie fyzického popisu. Velmi záslužné je také seznámení s jednotlivými typy textů, s nimiž se lze v bohemikálních rukopisech setkat. Na závěr je jako příklad zařazen modelový popis rukopisu utvořený na základě představených zásad.

Jak už jsem naznačil, obrazová příloha publikace je velmi instruktivní. Oceňuji například vyobrazení stejného textu z různých rukopisů, které měly odlišnou funkci: vyobrazení 29 a 30 na s. 64–65 představují text breviáře jednak v bohatě iluminovaném, reprezentativním viaticku Jana ze Středy, jednak ve zcela běžném, užitkovém rukopisu určeném k četbě. Podobně jsou v knize zařazeny ukázky stejné části biblického textu psané různými typem písma, od kaligrafického po zcela zběžné.

„Handbušek“ představuje vhodný úvod do rukopisných studií pro medievisty různých zaměření od autora, který je k takovému úkolu z českých kodikologů asi nejpovolanejší. Dragounova kniha je v českém prostředí ve srovnání s dosavadními spíše teoreticky zaměřenými tituly jedinečná svým praktickým a názorným přístupem.

JINDŘICH MAREK